

۲۰۱۶/۰۷/۲۴

پوهنمل حاجي محمد نوزادي

د نړۍ واکمن به څوک سي؟

(تحليلي ليکنه، لومړۍ برخه)

د اسلام د سپېڅلي دين په رڼا کې د دُنیا او مافیه قادر مطلق ځواک د الله پاک په لاس دي. دا چې مور پدې کې د شک ځای نه وینو، ځکه یې نو په اړه د بحث اړتیا هم نه سته. زما موخه دلته زموږ د ځمکې په خاورینه کره کې د مطلق قادر خدای مخلوقات او په ځانګړی ډول ددې ځمکې پر مخ په بیلابیلو هیوادونو باندې وېشل سوي انساني ټولنه ده. خدای بختلې اکاډیمیسن محمد انور نومیالی په حق سره د ځمکې دغې کرې ته د « انسانستان » نوم ټاکلی وو چې دا دده د بیشمیره ادبي او ټولنیزو ابتکارونو یوه ستره بیلګه هم ګڼلای سو.

د بشر په تاریخ کې پر دغه انسانستان باندې بیلابیلو زبرځواکونو د واکمنۍ خیالونه درلودلي او ځینو خو لا د انسانستان پر لویو برخو باندې د واکمنۍ نیلې ځغلولی، د وینو ویالې یې بیولې او ډیر څه یې تر لاسه کړی هم دي. د رومیانو امپراتوري، د داریوش او کوروش امپراتوري، د مقنوني سکندر امپراتوري، د مغولي چنګیز امپراتوري، عثمانی امپراتوري، د برتانیای امپراتوري او په بیلابیلو کچو نوري امپراتوري دا ټولې هغه واکمنۍ دي چې د وینو په ویالو خړوبې سويدي.

د نړۍ په معاصر تاریخ کې د روسانو او انګریزیانو امپراتوریو د پام وړ رول درلود. د لومړۍ نړیوالې جګړې دپای په درشل (۱۹۱۷) په روسیه کې د اکتوبر د بلشویکي انقلاب او ورسره جوخت د شاه امان الله په مشرۍ د افغانستان د استقلال په تر لاسه کولو سره د برتانیوي امپراتورۍ ریښې په وچېدو سوي او تر دویمې نړیوالې جګړې وروسته (۱۹۴۵) دا امپراتورۍ په بشپړه توګه له منځه ولاړه.

د امریکا په مشرۍ د ناتو د پکت په زورور کیدو او د شوروي اتحاد په مشرۍ د وارسا د پکت په منځته راتلو سره نړیوالو امپراتوریو بله بڼه واخیسته او د دوو مختلفو ټولنیزو-سیاسی سیستمونو سره نړۍ پر دوو قطبونو (بلاکونو) ووېشل سوه. په ۱۹۸۸ کال په افغانستان کې د شوروی سره اردو تر ماتې خورلو وروسته په سوسیالیستي بلاک کې د وارسا د پکت ریښې په وچېدو سوي او په ۱۹۹۲ کال دبرلین دیوال په نړیدو سره سوسیالیستي بلاک په بشپړه توګه له منځه ولاړ.

د سوسیالیستي او پانګوال بلاکونو په شتون کې که پانګوال بلاک په اقتصادي لحاظ برلاسی وو، خو سره له دې چې په نظامي لحاظ ډیر کمزوری نه وو، مګر سوسیالیستي بلاک د نظامي توان له مخې برلاسی ښکاریدي. هغه وخت د انګلستان د صدراعظمي مارګاریت تیچر نظریې په نړیواله کچه خپل رول درلود. دا چې دواړه بلاکونه په اتمې وسلو ترغابونو وسلوال وه او اعلی تیچر ددې اندول د تائیدولو په ترڅ کې د « اتمې زغم » اصطلاح کاروله. پدې توګه ددغه زغم پر بنسټ هیڅ یوه بلاک پر بل بلاک باندې د فیر کولو جرئت نه کاوه. دی دواړو لیوانو یو بل ته د لیري نه غزول او داري یې سپینولي خو یو په بل باندې یې و خولې لګولو ته زړه نه ښه کاوه. دواړه لیوان اړ وه یو د بل په وړاندې د زغم نه کار واخلي چې دغه یو د بل په وړاندې د زغم سره سره د غزولو او داري سپینولو حالت په سیاسي او نظامي ترمینالوژيو کې د « ساره جنگ » پنامه و نومول سو.

هغه مهال دا چې نړۍ په یوه یا بل ډول ددغو دوو بلاکو او د هغوي د خواخوږو لخوا پر دوو قطبونو وېشل سوي وه، نو دغو دوو لیوانو نه یوازې دا چې یو پر بل یې د حملې جرئت ندرلود، بلکه د یو بل د خواخوږو د دارلو جرئت یې هم نه سو کولای. ددغه اندولیز زغم پر بنسټ دواړو سیستمونو د دریمې نړي پر اولسونو باندې نه دا چې لاس نه پورته کاوه، بلکه د اقتصادي مرستو د لاري یې د خپل اغیز د پیاوړي کولو هڅې او سیالي کولې. ځکه نو دغه دوه قطبیز حالت داچې د زبرځواکونو پلاس د خپلسریو مخه نیول سوي وه، د دریمې نړۍ د اولسونو په ګټه وو چې د وګړو ډیرې برخې خلکو د دریمې نړۍ په همدغو هیوادونو کې ژوند کاوه.

د پاڼو شمیره: له 1 تر 2

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

پاڼه: دلیکنې د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هبله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ

په ۱۹۹۲ کال د وارسا د پکت تر درې وري کيدو وروسته نړۍ يو قطبي بڼه واخيسته او د امريکا په مشرۍ ناتو والو په خپلسريو لاس پوري او په هر چا يې حق او ناحق داري لگولي . په تيره بيا هغه وخت چې په روسيه کې د ايلسن پنامه د يوه دايم الخمر ، سُست عنصره ، بې ارادي او فاسد شخص ډيره کمزوري واکمني وه ، د امريکايي ليوه داري خورا تيزي سوي او پر ټولو نړيوالو اصولو او پرنسيپونو باندې يې نارۍ تو کولې او د هر هغه چا د غوږونو و تاوولو ته يې پلمې لټولې چې د نافرمانۍ خيالونه يې په سر کې ساتل . ملگري ملتونه يې هم د خپل لاس اله گرځولي وه ، د امنيت شورا تش پنامه پاته وه او خپل دروندوالي يې د لاسه ورکړی وو .

د بنسټپالنې د ټکولو په پلمه پر افغانستان باندې حمله او د بمونو باران ، د صدام حسين پلاس کې د ډله ايزې وژنې د وسلو د درلودلو په پلمه چې اصلاً يې شتون نه درلود ، پر عراق باندې لښکرکښې ، د قذافي د ديکتاتورۍ د له منځه وړلو په پلمه په ليبيا کې مداخله ، د بشارالاسد د ټکولو په پلمه په سوريه کې بمباري ، په ټول منځني ختيز کې لاسوهني او داسې نورې کړنې ، دا ټولې ناخوالي او په نړۍ کې خپچپاند حالات د وارسا د پکت د له منځه تلو او په يو قطبي نړۍ کې د امريکا په مشرۍ د ناتو والو د خپلسريو له مخې منځته راغلي چې د سلهاوو زرو انسانانو د ژوند او ميليونو کسانو د بيخايه کيدو په بيه تمام سوه چې لاي يې هم د اور لمبې د اسمان په لور په جگيدو دي .

د افغانانو هيواد چې تل سترو امپراتوريو خپلي ککړۍ پکښې خورلي دي ، اوس داسې ښکاري چې پدغه هيواد کې د امريکا په ماتي سره د ناتو پښې هم په لړزیدو سوي . د ۲۰۱۶ کال د جولای په ۱۵ نيټه په ترکيه کې د کودتاچيانو خپل او پدې کودتا کې د امريکا د لاس درلودلو گنگوسي ددغو دوو هيوادونو ترمنځ د بې اعتمادۍ فضا منځته راوسته . د يوې خوا دا چې ترکيه په ناتو پکت کې يوازنی اسلامي هيواد دی او تر امريکا وروسته يې پوځي توان تر ټولو نورو غرو هيوادونو زيات دي ، د نوموړي ناکامي کودتا هڅه به خامخا د ناتو په دننه کې هم حالات خړپر او د بې باورۍ چاپيريال به پياوړی کړي . دا ټول بيا هغه څه دي چې د امريکا په مشرۍ د ناتو ريښې لا نورې هم خوسا کوي . د بل پلوه د پوتين په مشرۍ د روسيې د بيا را ژوندي کيدو او و اسيا ته د نړي د اقتصادي ثقل د ليرديدو سره جوخت امريکا نور د نړۍ واکمني د لاسه ورکوي . ددې کار سره سم دا پوښتنه منځته راځي چې دا واکمني به د چا په برخه سي . دا هغه څه دي چې ددغي ليکنې د بحث بنسټيز زنی جوړوي .

د لومړۍ برخې پای

د پاڼو شميره: له 2 تر 2

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي . په دغه پته له مور سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په ځير و لولئ